Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН («СВЕТ»)

Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера деиз • ШИНАРА, 11 декабрь 1973 шу. • № 146 (1507). • Мах 2 кеп.

СУХАЛБЕ, МЕХАНИЗАТОР!

Уьк шера цIанкха ца хиннача тайпара дуьхьа — 506 эзар тонн ялат чудвнар Нохч-ГIалгIайчен кхъьагIгахоьша. ТIехьхоачьашьй койсаш, шекара свенла, коартолаш, ихьйона а продукташ йохкара пачччахьлехен планаш.

Уьн дохкий толамаш деохача эггара хьинарг1аола дакъа лаьцар республика механизаторша. Тахан хIара нолхоьс, совхозе цхьанхьа а меттиг ш1а цар гоьза кулгаш а низ бола техника а ца эшаш. Трактораш, комбайнаш, оррига юртбохахама инвентарь хинна-хьа а дика а нийчьь хиларах, орригача техникех бизза пайда эцарах вIашт1ехьдьалар цар пIятилетка нхоалагIча, хоадамбека шера планаш нхоачашьеча шоашкара доагIа дакъа лаца.

Тоьъа хI я нхашкара балхаш чакхдьа-нна. Банъда салала йиш йолаш бац механизатораш. Хинга уьн оарцагIбаьннаб низ бола техника хьатIадоагIача шера кийчььера. Цар из болх дика чакхбанкхарах тийна де 1974 шера хьукъан нхбелгга а чуцуцига а.

Юртбохама техника 1974 шера шиъ ханнахьи дикси кийчььер оьрсийн-чеченски социалистически яхьь ворзвара тIехьоьхан Сунженски районе нохкосаш, совхозий, «Сельхозтехника» районин объединене механизатораша, инженераша, техникаша дъь нхайнарах кьоабалдь чIаййца вай республика беррига механизатораша.

Ремонтни балхаш дика лел «Гудермесский» совхоза мастерскешна. Сунженишца дьуьа нхайнарах йоп а луш уьк шера йиъьлагIча квартале пхийтта хьатIадоагIача шера хьалхара йиъьлагIча квартале биийтем трактар тоаь яккха дош деннад совхоза ремонтникаша. ХIанала а из нхоачашдь бала боахк уьн. Совхоза мастерске заведующе В. Тупкова дина вIашт1ехьбаьккхаб техника тоеш боахкарий болх. Беррига нах спецбарзкъашца, бIаьйхача кхачанна Iалашбаьб, салойача хана деша газеташ, журналаш, ловза шакияташ, шашкаш я.

Уьк деношка хьинаре нхъьхьагаш бо Шелковской района «Красный пахарь» колхоза юртбохама техникана ремонт ираш. Цхьаъ-ханъьа, цар гIулакхаш нхы а дикагIа лаьцарг1ар нагахьа санна масбанъьа, шиъ гIулакхаш нхы а дикагIа лаьцарг1ар нагахьа санна масбан

КЕРТТЕРДАР ЛАРДЕ А ЛУВЦАШ

ГРОЗНЕНСКИ районан дагIардех цIа боахам ца хоа тIара оалхазарш кхеду «Ермоловский» совхоз. Совхоза коллективо массеех шера пIаштта хьокъачыйо юртбоахама продукци яккъерч из пачхьалкIахьчо йоIхарера плана а социалистически деIхараш а.

Совхозе кIезига ян къаьхьегама пIьокъамаш телаш йоIа пооразделенеш. Де а лоагIаш совхозе юкъ деш № 1 йоIча шурий-товарни ферма коллектив. Шерагара шерага дика къаьхьегаш пIайоатIа из. ПIадаIача 1972 шера СССР лъаьв 50 шу пIазара сий-лаш лаьцна Ерригсоюзни социалистически яхьа юкъе а яха, цо дика тIехIхолийчо юрт боахама продукташ яккъерч ян пачхьалкIехьча йохкарен план а социалистически деIхараш а. Хьара фуражни IаттагIара планагIа 2500, социалистически деIхараIа 2960 кIилограмм шура яккха йоагIача коллективо 2712 кIилограмм шура яьккхер.

Планашца тIаIаца деIхараш хьокъашдара доярхаш, скотник-аш, телятницаш оарцагIбоахаш бокъха болх бу ферма йоккхагIо йола доярка Я. А. Кадырова керт-лартача партийни группан. Цо кхо ца еш къаьхьегара, саг дика вовза хоош хIаъара, эзделла, принципиальность йоIаш хIара коллективо ерригза юкъе шиъ сий дахкъад йо, тешам боIIаш. Иза шозза хержай пар шоашта хьалха-лелаяра.

1959 шера ера Кадырова совхозе болха. Цу хьона муггIарга телятница йоIхара йоккхагIо, кхагIйолча доярнаг, хьайбан лелаяра 1-на класса мастера кхоачап лакъенний цуьн говзал. Дика къаьхьегамхо, общественни балха юкъе тIехIара дакъа лоина саг хиларех тарра Советски Союза Коммунистически парте членалла деIнийIо.

Ферма партийни группана юкъе вIъ коммунист ва. Царех хIаъара халдаза хьохачыйо партийни гIулакхаш. Масала, М. Абдуллаев политинформатор ва, Мусаев профоргапизатор ва, хIаьта В. Мусаев—агитатор.

Партийни группас шиъ боаг бу №1 йоIча отделене пахьой партгрупп-изаце планагIа хьежжа. Бакъда ферма коллективана пхьалхьа уьтта специфически, цеховой парторгапизаце ма йоIа ца хуьо гIулакхаш ца ду партийни группас.

Партийни группас халдаза керте лоатгIар социалистически яьъ дикагIа вIашIехьакхаьгар, доярхар доредара, кхоларг, цуьнах дукагIа пайда эцара, къаьхьегамен производственни дисциплина чоагIъюра, продукци дикагIа яккъара тIехьожам лоатгIабара, къаьхьегам дикагIа пIашIехьбаккхара, цуьн оасарле лаьхьара, кхыдола деIнаш.

ТIаIайна деIхараш толама кхоачашдара тIехьа ? хьинарг къовсам лоаттабу хIара коммуни-ста.

«1972—1973 шерий Iан замалаьъ хьайбашкара дукхагIа продукци яккъярч из пачхьалкIехьча дукхагIа йоккхаран тIехь Ерригсоюзни социалистически яхь боаргара хьакъеьхара» КПСС ЦК-а, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК-а социем бийца а бийца, ферма коммунистаца доярхоша тIехь лаьцна Ерригсоюзни социалистически яхье къоьлларах Я. А. Кадыровайна Октябрьски революце орден енай.

ХIаиз бригадас болх бу пятилетка дильгIа шера воагIа. Хьайбашка IаIаккIа шоай совхозе IийIай из болх бе.

ХIаьта Ждановски районе районера № 5 йоIа совхоз Азербайджане йоIаш я республике боамби кхеба дохкхагIаIодна боахамех наI хиларех тарра. ЦхIан бригаде болх хьожжайр Севиль, боамби кхеб йоIаелар из. Боамби лохьабогIа цуьна довзаш гIулакх дар, иудухьа юхьаиIаца сезоне а нормад кхоза дукхагIа хIана гулбинар аьина боамби гулбар цо. Боахама кулгалхой из звеьъеволла хьожже бенна6ар, цхьаъбакъда Севила хьакхайкадар:

— Механизатор курсашка се ца порташка. Муьхьи дIаьхьа уьзаш лел эзар совгIа тайп-тайпара кемаш. Дунай ча тIоалла лела кемаш фонда наькъашка тIоалла лел Советски Союз, Польша, ГДР, Болгаре, Венгре, Чехословаке, Румыне довзлахара 500 совгIа кемаш. СЭВ-а шин е массеех мехка пахьоследница яхьана гIулакх деш дукхахьа наьъаш. Масала, боарамагIа наьъаш уьзаш ВIашIехьдьаккхад ГДР-ог Польшо, Советски Союзо: Балтийски Къилбаседин форданй портантех Къулбесьеч Американ кеч къе бисна «Металлургимпорт» яхен балтийски портан Малхбузен-Африкан Малхболан Африка портантех юкъе муьхьан дIа-юха кхуьъ Польшон ГДР-он. ХIаьта Африка, Аде, Латински Америка мехкан Малхбузен кемаш леладелча монополист тIийна хиина хIарах СЭВ-а мехкийн оюезисан наьъаш царна къаьстта боккхача лоар-хIаме да.

Социализма наьъаш вIашIагIдуьнан доача хIан наьъашта юкъе къаьстта лоарIаме да Дунай. Хи тIа гIолла хийца ? муьхьан уьс СССР, Венгре, Чехословаке, Югославе, Болгаре, Румыне, Германе, Польше, Албанин, Монголин, Кубе, Вьетнамен, Северни Кореен, Финлянди, Австрали, Франце, Индонезе, Индие, Ливане, Сирие, Ирак, Египте, Алжире, Ливие, Марокко, Тунисе, Судане, Гвинее, Мали, Нигерие, Сенегале, Гане, Того, Дагомее, Берег Слоновой Кости, Верхней Вольте, Либерие, Сьерра-Леоне, Гвинее-Бисау, Мавритании, Замбие, Танзание, Уганде, Руанде, Бурунди, Заире, Конго, Чаде, Центральной Африканской Республике, Камеруне, Габоне, Экваториальной Гвинее, Сан-Томе и Принсипи, Анголе, Мозамбике, Эфиопие, Сомали, Йемене, Кувейте, Ираке, Сирие, Ливане, Иордании, Кипре, Мексике, Кубе, Чили, Перу, Боливие, Бразилие, Аргентине, Уругвае, Парагвае, Эквадоре, Колумбие, Венесуэле, Гайане, Суринаме, Гватемале, Гондурасе, Сальвадоре, Никарагуа, Коста-Рике, Панаме, Ямайке, Гаити, Доминиканской Республике, Пуэрто-Рико, Тринидаде и Тобаго, Барбадосе, Гренаде, Сент-Винсенте, Антигуа, Доминике, Сент-Люсии, Сент-Китс-Невисе, Багамских островах, Белизе

СИЙЛЕ ХИЙЛА ХЬАЛХА ЛАТТАРИЙ

МЕХАНИЗАТОР —ОРДЕН ЛЕЛАЕР

1935 шера, берашка ххувш воагIа эламеат волаш Гудермесан районе кхаь беттa трактористаш курсаш чакхъхьажа деза механизатора болх беш хьавоагIа Евдаев Ахьмад.

Бойхьен сий долеш кхъьехама нижь ба по хьабенар. Лаьрхьа вергвоашаш дукха да по аьха лаьтта, цун беркатерча кулгашца кхедьаьча яатех кIезига автомашина дIаяхаяь элатех етта.

— Кинотеле вахача хана колхоза тракторин бригаде механизатороала болу баьь аз дукхача пеpaшка, — яхаш дуьш Евдаев Ахьмадилан. — Бокхха боахкам бар тха колмоз. Тха бригадерча механизатораша дика къьхьегар, баььин долаш хIара шера тIехххоовашйора оаха паччахьалъхеча кIанел дохкара план. Цаккха а внцырга-

ваш соца дас сакна хьехар лецш, сай йоахко еш хинна тха бригада бригадир Иванов Алексей. Цунгара ма хьашташ опыто докхха новкъостал ду сона тIаьа а.

Киргизски ССР-е ше яьккхача хана хьинаре болх бар баььан долаше дукхаза Сийлен грамоташ а аьчан премеш а тайлар Ахьмада.

Хьалъа 1957 шера деноз Шалински районерча Ленина цIерагIча колхозе къьхьегаш къаьогIа Евдаев Ахьмад. Из ца дуьш витязар колхоза кулгаллюша. Ахьмад дорж правлене чIенала, хIаьта юртхоза — Курчалой юрта Совета депутаташа.

Ахьмада докхий толамаш доаш Вайнахнир Иьлич Ленин вав 100 шу дузача шера. Духьхал гурахьа дийна ялаташ 25 центнер сеогIа чуьш хIара гектара тIара. Иштта толамаш дахарах Ахьмада ду Ленински районерча Ленина цIерагIча колхозе къьхьегаш къаьогIа Евдаев Ахьмад. Из ца дуьш витязар колхоза кулгаллюша. Ахьмад дорж правлене чIенала, хIаьта юртхоза — Курчалой юрта Совета депутаташа.

Ахьмада докхий толамаш доаш Вайнахнир Иьлич Ленин вав 100 шу дузача шера. Духьхал гурахьа дийна ялаташ 25 центнер сеогIа чуьш хIара гектара тIара. Иштта

Уьх шера, пятилетка кхоалагIча, хоадамбеча шера, хьалха дIаяхача хана а санна, хьинар айпаь къьхьегаш хьайоагIа Грозненски района цхьоалагIча шурий совхоза доярка Ражапова Сабур, 10 бетта кхоачашъяьй пу шура яккхара шера план. Уьх шера по хIара кхоабача Iаттагара яккха шура 2640 килограмм я, хIаьта из цифра кхо аьнарга кхоачаг дош а деанаа цо. Из деккар кхоачашде моагарчелли Сабур болга шеко йоацаш да, хIана аьчча ше болх бена 17 шера коллективе хьалхарча муIгIаранга йоацаш хиннаш ва, хIана а п.

Лаьхара люкъаваш долаш къьхьегара цунна иштта новкъостад ду цун йоккхача опыто а. Коммунистически къьхьегара ударника Ражапова масса хана новкъостаца ду кхоача доярканата, шийна ховр, Iомадыр парца дIаьхех. Новкъостаца а. ерригача совхоза коллективо а сий ду цун. Из юрта Совета депутат я. Цуьнан хьа хаст-каста уьх из йолча юртара на хьа цхьапхадоача гIулакхгашта гIо дар дехаш. ХIаранена дала хьекар, де новкъостал долаш я Сабур. Цуьн къьхьегама мах а баь «За трудовое отличие» ярх медаль енна цунна.

Сурта тIа. С. Ражапова.

Л. РУДСКЕ сурт.

ТIехьарча шерашка хадданза хьалха даттарий мугIане къьхьегаш хьайоагIа «Промолочный» совхоза пIаначина Шапипова Билкъиз. Уьх шера цо деккар тIайилаар фуаш йIадалара плаи нойбрь бутт чакхбоьллаш ххоачашье йьаьа, бокъда хьинаро долча болхлочо из пIаи ийс бетта кхоачашйиъ, хIаьта хIанз кердача шера чотах фуаш гуадеш а йIалуш а я.

СУРТА ТIА: Б. Шапирова.

Я. ЦУЕВА сурт.

Кхо шу хьалха дуккача хана деиз шийна дагалаьттар хьоачашхлар Назранован районе «Братский» совхозе яхча Хасуева Марета. Совхозе механизатовий курсаш чакхъхьаж комсомолка.

— Мадарра яьккха болх ма бий из, оаьх тохаргдан гаьна ялаь, — яхаш цкъашдабаьча бегIаьохан Мэрет

Бакъда, йIадахача кхаь шера шийна тракторана дин норкаш тIехххоачашйеш, къьхьегама овсарле лакха йолаш болх баьь цо.

— Шийна болх дукха безаш техниках хьегаш йолта хьаьхенхар комсомолка Хасуева. — йоаь совхоза комсомольски организацине секретара Эльсунхаев Сайде.

ХIанз совхоза гIишлош ерашца новкъостал деш я Хасуева Мэрет.

М. ХУМАДОВ.

СУРТА ТIА: трактористка комсомолка Хасуева Мэрет.

Автора сурт.

КЕРДАЧА ХЬУВЪАМА ЛАРД ЙОЛЛ

КПСС XXIV съезда решенеш кхоачаш а еш Ачхой - Мартанован район «Орджоникидзевский» совхоза колективе дика гIулакхаш карагIдийнаьл пятилетка кхоалагIча, хоадамбеча шера-Планагlа 2340 тонн йолча 3300 тонн-сон чунйиаб совхоза бетмаш лелераша. Шеко ши хIинз чуйина дала гаота йола баььилаш раш паччахьалъхеча дохкара план кхоачашъерхиларх.

Совхоза кхаьи бешамаши лелераша дьха толамаш дуьхьал Iалама хьалаш ьаттув болаш хIлара дах дац. Цун доархIамера дакъа дика къьхьегарех доал.

Масала, хьашарша най Мургаламон Нурде кургалдау № 4 йола сомий бешамаш лелаю бригада. Цу бригада коллектина тIечIогIьа. яь 78 гектар сомий беш яр, шоь 49 гектар хьуьхьам цуьн я йолаш. Цу дьхьа тIара 581 тонн сон чубенаб, планагIа 285 тонн дийрхIама. Ший жиз а хьинар а па

хходеш къьхьег эненьевая йолча коммуниста Соколенко Любас. Дукха ха я из сом кхебеш йола. Иштта дакхара хьокхамаш доча сом кхебечи Улишева Кабирата, Хаджиева Гайшета. БокххатIа болча шоай новкъосташкара хьокхам эпаш оасаре къьхьег дуьхьа йоашаш бригаде болх бе баьхкача катирдоша Муртазалиева Сабурас, Дадаева Хьалимата, кхьбараша.

Бакъдаьраш лелаерий балха итогаш йир дукха ха йоашаш. Уж дукхагIа кхедира тIехьа кьржача социалистически яьхь котьаьхьарех лаьрхIар Халдыхароева Мадината кургалдеча бригада коллектив. Цу бригада гIулакх деча лаьттара 1001 тонн бакъдаьрашш кхедаьл, планагIа 823 тонн йолча.

Хьукъан чуйийаб. ХIанз соаха къьхьегамхоша дерригача тIаьш оарцагIдьахьал ХьатIаоагIача шера кхы а дикагIа хьувъкам

Шалински района юртарча кхачан предприятеота юкъе хьалхара моттиг лелаю маьхх еча завода коллектино. Уьх шера III квартале социалистически яьхь тIехдика къьхьегарь хьокхамаш дахарах яла а йоагIаш цунна енний кpapapкара тела Ше байраех. Квартал чакхйоалаш шера план кхоачаш а яь 1974 шера чотах продукци арахепа болабелаш завода болхлой.

Шоашта юкъе лелаяь ю Iеш Урус-Мартанерча маьхх еча завода коллективе ба, — йоаь завода директора Мусаев Абдулсамина, — хьинаре къьхьегаш, маьхх яра гоазд сиха кардерзаш болх кхоачашдар, гучадоах кхоачамбар. цараш, йовзийт ошеш. Цо новкъостал ду шинна а коллектина пятилетке кхоалагIча, хоадамбеча шерара дехкараш дикагIа кхоачаяь.

...Дийнахь-бус шаьлахеша арадец 11--12 тоннаш маьхх. Из ерригача а работе бахача ильха къьштап кхоачашдара дIаболаш.

Шаьларча маьхх еча заводе тхона боозийтар масса а хана шоай дехкарашца тIехххоачашйеш балха хьалъле лелаерашца. Царна юкъе ба бол хьуьш йола Яшаева Нура, маьхх еш бола Ахматханова Маиси Амарханжиева Мажиев, мастер Белянов Якъуб.

— Хьалхе лелаерашца цхьана тха коллективе ба, — йоаь завода директора Мусаев Абдулсамина, — хьинаре къьхьегаш, маьхх яра гоазд сиха кардерзаш болх кхоачашдар, гучадоах кхоачамбар. цараш, йовзийт ошеш. Цо новкъостал ду шинна а коллектина пятилетке кхоалагIча, хоадамбеча шерара дехкараш дикагIа кхоачаяь.

С. ВОРОНИН.

СУРТА ТIА: боь хьуьш я Н. Яшаева.

Н. БОРЩЕВСКЕ сурт.

ЙОАГIАШ ЕННА ЦIИ

Уьх шера цхьаьтта беттa Грозненски депо тепловозий водителаша Дайийай беза муьх хьашаь 170 состав, йIа-ьа бихьоб планал соврIа 70 эзар тонн халкъа боахама муьх.

Тепловозий машинисташ цар гIончашн дукха дизельин доагор хоадьаьл. Масала, машинисташа Вартанов Арташеси, Заниченко Иванен, Колпаков Цтрен кулгаледеча локомотивни бригадаша шоай дехкараш хоачаш а дьа хоадьаьча дизельин доагора чотах муьх тIабола цхьаьна-состав йIайинаг.

Дикача къьхьегама белгалъ. яьннай Потемкин Геннадие, Пышненко Владимира, Грязнов Олега булгалдеш йола локомотивни бригадина а.

* * *

Грозненски локомотивни депо маневрови локомотивни бригадай колонинана кулгалдеш ва машинист-инструктор, Октябрьски районни Совета депутат, коммунист Колев Николай Иванович.

Колонна тепловозий машинисташца шар гIончашен беза муьх-кхуьха поездаш дIакхувлаш, цар уж йIалашгIачух шоай новкъосташа — локомотивни бригадаша.

Грозненра станце хьакхьачача составаша гIулакх деш я мевседрови бригадаш, цаьрIера муьх тIабола бьаккха из бахьа безача оагIорахьа дIаъьоргболаш поездаша

боаккх. Шоай дехкараш тIехххоачашдеч ну колонна болхлоша. Уьх шера 12 тоннаш дизельин доагор хьоаьаьл цар.

Уьх денош ка дикагIа хьаьхаь колонне. Социалистически яьхь хьалхара моттиг ахчан премини енний колонна коллективна.

Колонна тепловозий дукхача машинисташтеи цар гIончаштеи Грозненски локомотивни депо дикатIоьла боллюш яьх сийлен цIи енний. Царех ба тепловозий машинисташ Мирошниченко Георгий, Авилов Иван, Мальцев Александр, машинистий гIончаш Батич Владимир, Кривцов Павел, иштта кхьбараш а.

Г. ФЕДОРОВ.

ХАНАЛ-ХЬАЛХА БУВЛАРАШ

Макаронни изделеш арахецара цхьаьтта бетта пхи 22-ча нойбре кхоачалъьяьй Грозненски макаронни фабрика коллективо, хIаьта хьажкIий ишка мерза гIежилгаш арахецара эздани 23-ча нойбре кхоачашдеш, планаш совгIа арахецбеча, 130 тонн макаронни изделеш. Тайп-тайпара продукци маьхала яккхара цхьаьтта бетта пхи 26-ча нойбре кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачух совгIа по реализаци е лерхI 35 эзар сом мах болча продукцена.

Дика да фабрика болхлой техника - экономически хьокхамаш кхоачашъяьй. Грозненски макаронни фабрика коллективо, хIаьта хьажкIий ишка мерза гIежилгаш арахецара эздани 23-ча нойбре кхоачашдеш, планаш совгIа арахецбеча, 130 тонн макаронни изделеш. Тайп-тайпара продукци маьхала яккхара цхьаьтта бетта пхи 26-ча нойбре кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачух совгIа по реализаци е лерхI 35 эзар сом мах болча продукцена.

Дика да фабрика болхлой техника - экономически хьокхамаш кхоачашъяьй. Грозненски макаронни фабрика коллективо, хIаьта хьажкIий ишка мерза гIежилгаш арахецара эздани 23-ча нойбре кхоачашдеш, планаш совгIа арахецбеча, 130 тонн макаронни изделеш. Тайп-тайпара продукци маьхала яккхара цхьаьтта бетта пхи 26-ча нойбре кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачух совгIа по реализаци е лерхI 35 эзар сом мах болча продукцена.

Уьх тIехьарча шерашка дуккха дикагIа хинна арахеца продукци. Пятилетка кхоалагIча шера цхьаьккха реклама кхьаьчаш фабрике арахеца продукци ер а яьлча, цхьабахьа цига арахеца цхьаьна продукци дика я яхаш уха наьхатар дуккха да. Масала, бахача наха чIоагIа хоаттаяш дика дIаяхаш я уьх шера шурей фуаш детташ арахеца болзенна вермишели дашша. ОТК болхий тIахьожам боаш дийеи тIехьикеи продукци арахецаш я фабрике коммунистически къьхьегама сийлен цIи лелаю мастераша Орехова Тамара Васильевне, Катреева Рамса Григорьевнас хIара бригадашна 35 коммунистически къьхьегама ударникаш.

Арахеца продукци дуккхагIа хилийтара а дукха кердалдаран производствена юкъеъкхаьа долладьа фабрике уьх тIехьарча шерашка. ХIанз дIаоттаяь йоаллаш латт дIамигача изделеш ратас-совка цара боаш мерда лапш, дIаоттаеш я полуавтомат. Из бахьан долаш массехьаза дуккхагIа хургьа расфасовка яь арахеца продукци, динка аттача барггба боллхой къьхьегаш.

Дукха боллхой да цига хьинаре къ а хьегаш тIэнилехьа шера задани кхоачашъяь. Царех ба решчиаш Кутыкина Зинаида, Кадуева Малика, прессовщицаш Назрусова Мэрем, Болотова Александра Константиновна, Севастьянова Нина Николаевна, кхы дукхха бараш а. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа шоай нормаш ер — 135 процент кхоачашъю цар.

Б. КОСТОЕВ.

АВТОМАТО КУЛГАЛДУ ФЕРМАНА

...Сийна бесса ах боадо латт пархIатача йIалхача коровника чу. Дийнахьарчъер санна йола сердал тела массеех лампа мара ер йоаь гени. Коровника чу гIолла ъьалонда сой Тюменски юртбохазма институтча ректор профессор Малов Анатолийн.

— Iидмагна бакъдаь дъадьекхаз, — йоаь профессора Малова,доахана шура Iоаяра процесс боадоне сихлуьш хилар. Цудухьа дуккхагIоачуха ханна мамогта кIезигагIа йоаттаяь укхаза сердал. Дийнахьи буси кхозза, бокъонна отгаяьча ханна, доахан-детта долалаьле хьалххагIа маьра ерригача сердал хьаллотаяш укхаза. — Сихьата тIа хьеж сопа кхаьмал деш кар. — Доахан детта долалаьла ийлеса 2 минут дийсай...

ТIаккха, ши минут яьннача гIолла тхонг йоацкл итташ лампаш хьаллотаяь. Дийнахьа санна сийрда да худ коровинка чу.

— Театра фойера яр санна я укхаза сердал хIара. — тIатоаьу Малова, — Терраса Iа, минут юкъ юкъе ца йолийташ ийса хьаллотайир автомато сердал.

— Иштта чIоагIа доархIама да из? — устт аз.

— ХIанз дац из. Хьайбай эшаш йола рефлексаш хьаьул. Цо я новкъостал ду шуьга яласамъьала-ра.

Тюменски юртбохазма института учебни боахама хьайбаш леладелча ру ферме ерниса балха процессаш йизза автоматизаш яь ч. Тхонах хьаьлъела йолла йокуха йоаца прибор — Iидмагна чIоагIа ларма холчш йола датчик. Помещенера фе температура йиъа бахьан локъедча е из доахданена - тIуьдеина хуншаалечч. чотохта ина болл калорифераш вентиляторашн ца сахьате болу бе йолалу. Эшшаш йола микроклимат лоаттаяь коровинка чу: 12 градус йIоахаьн цунга чIоагIа. 80 процент тIечIали. Помещенера фо цIена да: сахьата 4-ша кердалеаш.

Автомати новкъостаца дет доахан, пелъш шура, дIаяхаь ший, кхозза чIоагIа кхьйола процессаш. Цу дерригача балхаша кулгалду централни диспетчерски пункте оттаньна прибораша. Дийнахьа а бус а оттаяь режим кхоачашъяьра хьеж уж.

Уральски фух бола Iаьржабовха 130 отт ба ферме. Юкъера лаьрхIача парех хIараверга 5000 килограмм шура фоякх шера. Кхы а, эгтара тIех — 7.800, 7.500 килограмм — шура дураш а да. Дерригача хьайбашта гIулакх деш яьх доерга я.

Тюменски юртбохазма института профессоран Малов Анатоле йIоагIа чам бенна дуьш областерча колхозна хьайбаш леладелча ферма-шка автоматика шерра юкъе-яьха лаьрхIача йокуьйна планий хьакъеъьа.

— Программни управлени я йолаш 800—1000 хьайбанна лаьрхIа йизза автоматизировани комплексай проекташ оттаяр бола бен ца тхо хIанз, — йоаь по. — Со лор тийша ва, тха хьайбай боахама кхоане царех латташ хилорах.

Ферме со хинначух тIехьарча, Тюменски юрта боахама областной управленне начальнике заместитель Ростовщиков Валяниир волча а ваха, дийпар аз пухгара профессора Малова бена балда мах белга.

— Колхозни ферманка механизация автоматизации юкъеъкхаьа-на Тюменски юртбохазма институте чакхдоаяь гIулакхаш дика довзаш я областной управлени, — аьлаьа Ростовщикова. — ЛаврхIа хьеж тхо профессора Малова балхара, мамогта новкъосташ ду оаьа цунна.

Шерра-шера шерагIа юкъеъкхъь механизаци автоматизаци областа хьайбаш леладелча ферман. Масала, Юрдински районе «Путь к коммунизму» районера «Путь к коммунизму» яхача колхозе чуоттаяь доахан кхоаба бокъка комплекс я уьх цхьан шера толаме боаь беш. Уьхаза хто эзар хьайба лелаеш верригIаш а пхи саг мара ваш. Комплексера ерниса процессаш механизаци яь я.

1974—75 шерашка ну тайпара 29 комплекс хьалъегна Тюменски областе. СССР юртбохазма Министерства духха яха хьожаздаь ну гIулакха. ХIанз Индимски районе хьалъеш латт чуоттаяь хьакхарч кхоба ферме. Из хуръэк хIаьта гIа механизированни автоматизированни предприяти. Белггала аьча, цига яIанаIйокхаш латт телевизионни установкаш. Цар новкъостаца дежурни операторе, кабинета чура ара а да воаздаь, ферме мел хуьчча хIамаьта хьежа йиш хургьа.

Хьанз профессора Малова ферме хьисанера программни управлени а йолаш визза механизаци цIхьаьбай лелаяу ферма хьинра типови проекта, тIа болх беш я «Ростовсельхозстрой» институт. Уж хьайбаш яьннача тIехьарча духха яха кхоадерга цар. кхыча балха тIа баиийте духкха яьх муьхьбаханрча. дика алламбеллаьрча эзрахеци йола хьайбай продукци.

Станислав МАЛЬЦЕВ,
АПН корреспондент.

Тюмень.

НАХА ГIУЛАКХ ДУ КОСМОСО

1973 шера октябре Дунен хьалъашта юкъерча астронавтически конгресс ХХIV Конгресс хилар Баку. Iидмахоь иу йоккхача форуме программа тIа дукха яр хIанз чу тIехьарIа наьхьам а деха хьоастае езача проблемаш дохкадеш.

Конгресса девизо — «Космически тохкамаш: Iидмагнен техникаген ю влияни» — хьехьеккар цун балха кертера ши аспект. Цхьаь оьгIорахьача дукха хьалттан тIара» деккараш хоачашдара сигала гIолла делана космически аппаратех пайда эзара практични аппаратех пайда эзара практични оьгIорахьара— дуккагIча дахьле гIалнара, космически техника эргашьяха тоаяркен космически ире дIаъо Iомаяра перспективаден юкъаеина йола проекташ.

Вай деношка халдаина лаккху автоматически чарех сахна, иштта дежаш бIаьча а космически средстве гонахьара средан Iалама ресурсаш Iомаяра пайда дикагIа оаррашдеш. Спутникаш — атмосфера, цIи бассейнаш, кьиъаш малагIча хьал тIа я фе хьежаш йолаш бокъонна тIаъьо-ларца, планетерча тIаххача хала йолчеи наьхьа кIезига бахачеи районий геофезически сурташ лоьдаяь кергаш ювтлелеш йола «земленрешш. Царна тIаддола пайдане оьхкадаш доахка мотгIаш «космичен» Дунен океана биологически продуктивность меллаш хоьалгеи, дерригача душе а чуйойаш хаоттаяь белгалделлера.

Космически аппаратех практични пайда эзара новкъостаца ер йоалаулл я «навигационни Iилма» я хинна дIаэтта относительности теории а. Космосера относительности теоре дешнех йоаь Духьхашхарча Дунен хьалъашта юкъерча симпозиумна заседани ше йоашташ, Московски университета профессора В. Б. Брагинске дахтIаъьяьлкхар шунна. Планеташте юкъе лела автоматически станцеи Ньютона механикаг закономлаш кхоачаш а, Эйнштейна законашка хьежжа лел. Цар беча наьхьа тра. ектореи Мэьлхо «Iаузара низо еча воздействеча хIридаеу. Иштта относительности теорин юкъедоалабо траектореи готтара ниъа. белгалъеш Iалашде тарну.

Цухьабакъла, дерригача дац цунца чакхдоаш. Цу тайпара доархIамаша, Iидмахоьгенаша, ког, новкъостаца де тарлу Галактикера йоагIа гравитационни талгIеш гучахкара методаяте а, Цар воздействеча космически аппаратех кIезиг-дукха ший наьхьа Iала кла, «тохкала» еаш я. Из «тохкалав» холургдац траекторей доархIам готтара ниъса биченг хIанзаьр-дукха, кIезигагIа лоь я. 100.хьа дукха,гIа цIена долуш йолча аппаратуро новкъостаца деш хьичеи мара. Из ца хьаьра 5—6 шу ца эшарташ. Цухьабакъла, энергта кердла тайпа — гIалнара дуненаяьнарча довзаш йоацаш физически дале-нейн процессийн хьакъеъча информаци тела гравитационни язлучени гучахкараш технически торогIаш Iидмахоьгенаша хIанзаьр а ювцаш хиларо белгалйоаккх космически тохкамий докхча прогресс.

Кlиъзаь дискуссеи еш дола доаш хилар кхы а гIалнарIара перспективаех — Марса тIа дунен хьалъашта юкъера лаборатори хьажаяь цIалашеца бувзамаш оттадара-хи.

Юдхъаншарча дискуссе керттера Iидма сенах латт аьча. из латт, Марс яха планета тахкара эпача оборудованеца эхиаж цига шин шера яхнгга Iалашдара хIанзаьра чIор мел йоацаш хIамашшен Iалашбаь нах Марса тIа бахийта мегагрикларахи технически торо хиларах. Цу гIулакха хьоастае ешарIйола проблемаш, хьажаьлаш Марс юкъарчаьа дошшаш сеи Iомабаназа барг на хиларах. Цунна хетачох, нах чубола дунен хьалъашта иъсьера лаборатори даьм болу бен яхьа-ьа, чуьа перспективаш Iидмахоьгенаша а хуншаш. Цо, берригача Iидмахоьша а санна, чIоагIа сатуье автоматически станцена хьажаьргболаш информаци.

Лаьттан тIара йолаш ма пивилизацеех йола доклади советски Iидмахоьша мара йIанченнаш.

Уьх тIехьарча бетташка механ карча тайп-тайпара моттигашка оттанна город Горьерча радиофизически Iилма - техIкма институтера СССР Iидмай Академе член - корреспондента В. С. Троицке аппаратни Москверча космически техникин дена Институтера физико - математически Iилмай доктора Н. С. Кардашева космическа орбитальни лабораторех лъьа яьь. Цига дийнар цунех ратор ма ву дикагIа пайда эзара торонашка санна, иштта интернациональни экипаж болу белга Iалашдара тайп-тайпарча аспекташ а дахьаделла доаш дуккха ма кхыметтел интернационални экипажа групповой психологе проблемаш я.

Космически Iидмахоьгенаш техникаеи карагIдьахьлоаеу машарен изнашке хьал-тоху лакхъарен гIулакха пайда эзаро йоккхий перспективаш дIатIа саго Iалама деш долга доал дуккха докхачаъ а дIаяхаь.

Ирина ЛУНАЧАРСКАЯ,
АПН Iидмин обозреватель.

ПЛАН ТIЕХККОАЧАШЪЕРГЬЯ

Дикача тодамашца накъайола кердача 1974 шера Советски районе Кировна цIерагIна колхоза коммуниста Шугаяпов Мухьмада кулгалду шоллагIа бригада, Лаьттанпара йоаьа хьайбай продукци алламъяккхар дукъа юртбохазма болхлочуьга пасе Ерригеозовин яхь йоаржарах партеи правительстваи дав соцпамаи дет тIара къоабеи я дав, шоай чоапхоза Дошукаев Юнсаяй кулгалду цхьоалагIа ерригала яьхь а йийта, иу доладелача хьалхарча дийпаъьа деиз хьинар, ииз хоа ца беш къьхьийгар Шугаяпов Мухьмада бригада тхьамат желадеешш.

Уьх шера йола 20 гектар хинача 25 гектара тIе тхьамка дIадийна бригадо. Дукха къьхьегаш дIабелар цхьаь желадеаша парникашна тхьамка рассада кхетта, из дIайогIа лаьтта кайчеш, хIаьта из дIаелIачуьл тIехьагIа кхаьта доал долага дика яIанаIтехьбьяьккгар, Хьинаре къьхьийгар бригада тхьамка желадеаша из культура чуоттаяь а йокъаеш а. Социалистически декхаргIа паччахьалеера 24 тонн тхьамка дохкаа деанаа ба уж, хIаьта хIанз итт тонн ехкай.

— Оахош тIайиа социалистически декхаз 15 декабрь тIаххоачаш хийца кхоачашйагар тхоа, — йоаь Шугаяпова.

Уж-толамаш доахаш къьхьета дика къьхьийгар Кюриева Хижжна, Сароланова Iаьлас, Тисаева Табарика; Тисаева Хадижата, Шамаева Лайсас, кхычар.

З. ХУТАЕВ.

«СЕРДАЛО»
3-ча сарI. 11 декабрь, 1973 шу.

БУВЗАМА БОЛХЛОЙ ДАГАБУВЛ

Ухх деношка чакхъяьлар Нохч-Гlалгlай АССР бувзама предприятей инженерно - технически болхлой, производства коматорий актива собрани. Из совещани керттера даькъе хетавьер Гlалмастехнически прогресс махкlла сихкъяран бувзама торгени лергlайделаран. Собранех ух дешах лаьца доклад йир бувзама производственно - технически управленне начальника Хант Абрам Захаровича.

Докладчика, маалара, вай техникара пахаре Iалъмате бокхха лоархlам болаш я бувзама учреждени. Цаграра Гlулакх ца эшам цхьа сат, цхьа предприяте, учреждени ю. Цудухьа, бахача наха Гlулакх дикагlа а духхагlа а дlахкхийтара ухх пятилеткагlа хьалhийлай машиналькъа стание керда поттанг, бувзама 8 отделени, «Союзпечата» 19 кноск, телефонски новкъосчал ца эшам 40 сеаглага городана бувзам кхел йир йолу автоматически коммутаторни пункт. Хlайийлай дийнахьи бухь болх бен йоло перезворки пункташ городе Назране, Советски яхача орга а пицца кхечачьа а. Дукха толамаш даха карагlальнад бувзамхой. Цхьабакъда, карагlальнарех кхоачам а бьо сатийна Iе йолчу. Дукха да кхы а ца дезарш.

Вай республике хьалье лаьхьа я чоагlа лоарх1ам бола керда бувзама предприятеш. Уж болх бе йолазуьрге тlайбоагlача пятилетка кеч сихлагlча эшам. Цу керлана предприятеша кхыма ца деш, сийде деза йолаш йолча предприятеша Нилмз - техницески прогресс лаца, дегlайболаве са бувзама тоховаш.

Производствера цхоачамбоаш-раш дlадахара дукха кхъаьр рационализаторша. Иштта, дукъха да цхьа машиналькъа станиера почтамта рационализаторина нойсагlча пятилетка кхоалlача, ковдамбечча шера 21 рационализаторски предложени кийчыьй. Царех 16 рационализаторски предложене баь пайда 4 эзар сом ба. Керда техника кхъеболаьчча докхха дакъа лаьнад механизма Козырева, Алиева, Строганова, иштта кхычар а.

Шерра яьржай бувзама предприятенша социалистически яьк. Юкъабоалгlай социалистически яька керлаj формаш. Дlайбовзийт дикагlйолча опыт.

Дикагlйола опыт Iомаяра гlулакха предприятера болхлой баха дицдеш Прибалтийски республикашка, Херсоне, Одессе, Ростове-на-Дону.

Докладаьх лаьца пренешка кхамаьл дир бувзама производственно - технически управление керттера инженера Антоненкос. Цо белгалдаьккхар болхлой махулла кхаьхьарна оьсарде лаьхье гlерташ хила безнага, болх дикагlа бе безнага, социалистически яьк бахача наха деш дола гlулакхаш сообахара, уж дикагlа а сихагlа а дара тlеерзаяь хила, олила. Белгалдаьккхар кхаьхьарна докладаьх а Иштта. Бязза пайда эзан йолаш йолча техниках. Масала, автокрана бетта 7—10 дийнахьа мара болх бен, балха кхъеболаьнна компрессораш районна участкашка кхоачамболаш дика болх бан трактораша. Цуа совсlа по белгалдаьккхар кхаьхьарна дорддаш йола кхоачамбоаш дика лелаеш ца хилар. Кхерамлен техника кхиза а кхоачамболаш дика лелаеш ца хилар. Кхерамлен техника бокъонаш лора ца яр баьъан долчо каст-каста хатараш - хул, лах лозабу.

Машиннаьхьа станциера почтамта инженер волча Васильева дийнах шун предприятех лаьца. Из кхоа предприятеш я. Дукхагlаллочча даькъе цигара бахаш механизированни хьисане чакхдоаш. Предпоияте дукха рационализаторни ба. Производства кхоачамбоаш-раш дlадахара дукха кхъаьр пар.

Радионередающи станце инженера Третьякова даькъе шоай предприяте керда оборудовани оттаеш хиларех лаьца. Из оборудовани аралъара гlо ца дехаш, духхьал шоай пицина дlаоттаеш я. Цу гlулакха чоагlа новкъосчал ду цергов еларжача социалистически яхьо. Юкъара социалистически декхарш гlаьнарялла совгlа, хlанз хlаване ще къьастта социалистически декхарш а гlайнад. Шерра лаьрка да дикагlйола балха опыт Iомлеста. Иштта, Саратоверча бувзама болхлой тlахьехам хьал а дlыда оаха деаркъаш тlайнад брак йоаташ болх бе аьина.

Цун тlеэца къамаьл дир Грозненски телефонни станце начальника Дудинова. Станце болхлошца массеки мах бола рационализожени кийчыьй. Иштта, цхьан рационализожех докхха